

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. Ne. 18

Fylke: Oppland

Tilleggsspørsmålnr.

Herad: Søndre Land

Emne: Om Juletre og julehalm

Bygdelag: Do.

Oppskr. av: Jörgen Karlsen

Gard:

(adresse): Hov i Land 7/3 1950.

G.nr.

Br.nr.

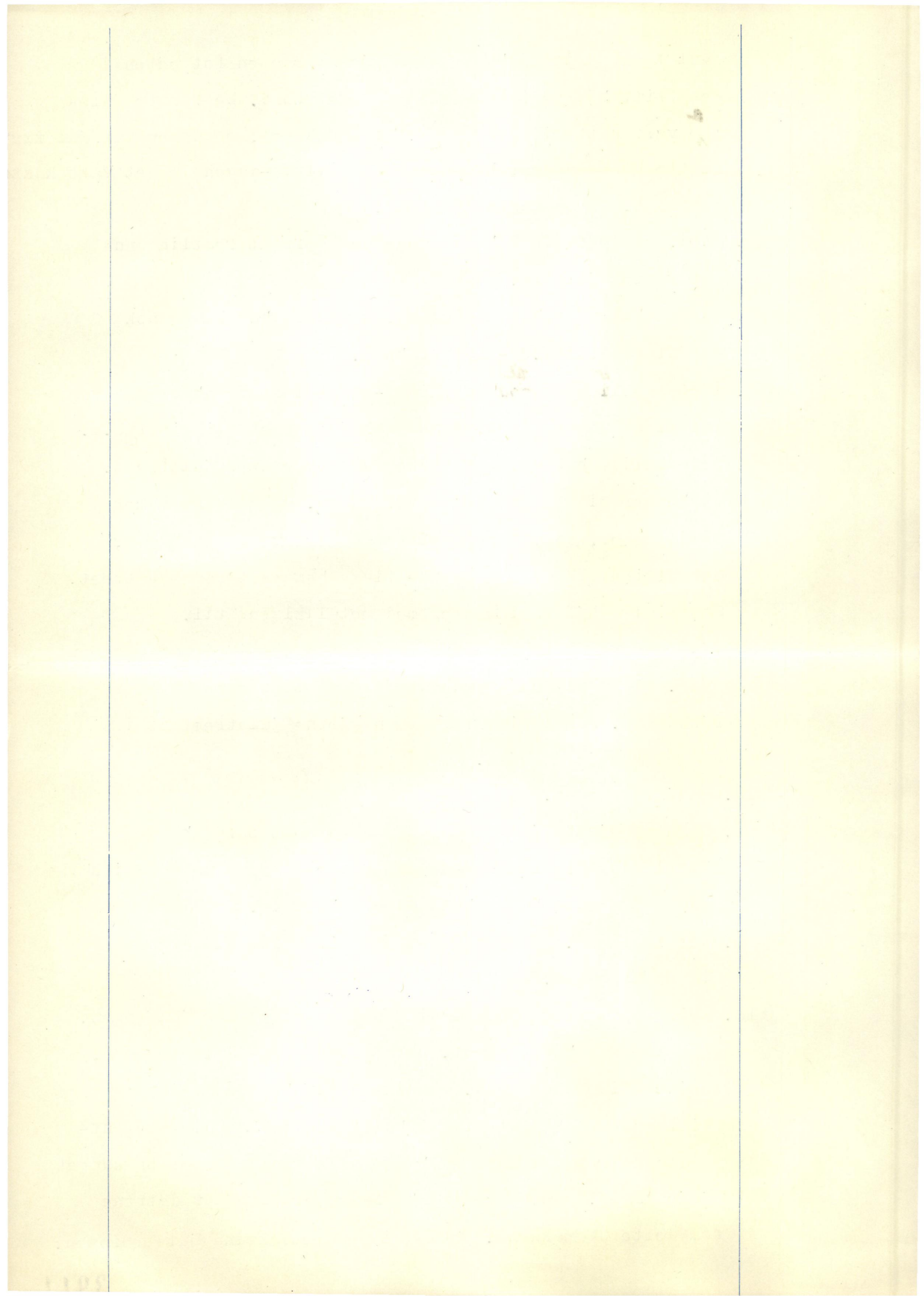
A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle. Delvis raadført med gamle gardbrukere.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

- SVAR
1. Juletre har vært vanleg i Land i 50 aar.
  2. Det var embedsmenn som først hadde juletre for 80 aar sia (kring 1870). Min hjemmelsmann, Osten Granum, som naa er 80 aar, forteller at han som 10 aars gutt var med hos futen Bjerk paa Halmrast og gikk rundt juletreet og sang julesalmer. Midt paa Golvet i storstua stod et 2 1/2 meter høgt tre, pynta med talglys som var knytt til kvistene med hyssing, og julekorgar med svesker og rosiner, glitter og kvit snøbomull. Sia vart det mer og mer brukelig ogsaa paa bondegardene aa ha juletre. Kring 1880 var det vanleg paa de fleste gardene. Men i husmannstuene kom ikke juletreet før skolene tok til paa 1900-tallet aa feire juletefester med et stort juletre midt paa golvet, pynta med stearinlys som var kjøpt i pakker med metallklyper til og uthengt med rutete papirkorger, laga av skolebarna. I Korgene var fylt sukkertøy eller rosiner, og midt uti festen kom "julenissen" med epler eller appelsiner som ble delt ut til barne, som da jubla av glede.
  3. For 20 aar sia (1930) kom juletreet til kirken paa juledagen. Vi har hatt 2 stkr, ett paa kvar sie av kordören, pynta med en mengde norske flagg, snøvatt og glitter og elektriske lys.
  4. Noe surogat for virkelig juletre er ukjent i ei skogsbygd som S.Land hvor granskogen staar tett.

Juletreet kring i husa staar gjerne paa en fot enten i et fritt hjørne i stua eller paa et bord. De første juletra vart satt midt paa golvet i kjøkkenet, og annen dag jul flytta ut i gangen, hvor det stod til 13-dagen da det vart kasta ut, ribba for all stasen.

5. Nei, en pynta ikke huset med anna omframt festlig enn et vanleg juletre.
6. I smaahus var lengda 1 meter, i større hus kunne nok et juletre bli 1.5 -2 meter høgt.
7. I større ^{er} lykaler ^{til} ~~sou~~ forenings- og skolefester, hvor det var god plass under taket, kunne nok juletreet bli minst 3.m.
8. Det vanlige har vært at voksen ungdom pynter juletreet. De henger ei stjerne i toppen, runne, sølvblanke kuler papirkorger, snøvatt og glitter er den vanlege stasen, men fleire rekker med norske flagg henges ogsaa paa treet. Stearinlys kjøpes i pakk med metallklyper til.
9. Sjelden paa bord, ofte paa en krakk eller i ei fri krok av stua. Av og til ser man enda juletre midt paa golvet i kjøkkenet. Før i tia flytta man gjerne juletreet ut i gangen tredje dag jul.
10. Om juleaftenen.
11. De mest kjente julesalmer og sanger som barna hadde lært i skolen, ble sunget mens baade barn og vaksne gikk rundt treet og holdt hverandre i hendene.
12. Til 13-dagen. Da vart juletreet ribba for all stasen sin og kasta ut.
13. Nei, barna fikk sin del gitt av far eller mor juledagen. Det kaltes aa høste treet. Barna fikk godter eller drops, rosiner eller kakemenn. I seinere tid har den skikken blitt mere vanleg at alle i huset skulle ha julegaver utdelte naar man juleaften hadde gaatt rundt treet og sunget julesalmer. Det var enten husfaren eller en av døtrene som delte ut pakkene. De laa i en krets kring juletre foten.

14. Bestandig ei pen unggran, passende stor.
15. Her er granskog nok. Men i de seinere aar har skogeieren blitt saa "redd" for skogen at folk som ingen skog har, maa enten "stjele" seg ei lita gran eller be skogeieren omm aa faa ta en. Det kan hende hvis skogeieren er "gjerrig" paa skogen sin at han lar en skoglaus mann faa nytte toppen av ei voksen gran. Da maa han ta bort kvister, bore inn nye og skape treet slik som han mener at det bör formes.
16. Nei, den skikken er ukjent. Til fuglene sette^A ut et kornband paa en staur ved sia av laaven, og paa gravene paa kirkegarden settes julenek paa hver eneste støtte naa. De som ikke har kornband kjøper av bonden under tröskinga.
- 1-4. Nei ingen kan huske dette. Men gamle folk mener at de har hørt om denne skikken med halmen. Men her er visst hundrer av aar sia noen kjente den i Land.-

-----

Med det samme kan opplyses for min heimbygd Luröy paa Helgeland at der hvor det vare vokser lauvskog, gjør man ikke noe for aa ha juletre eller særskilt julepynt paa veggene. I de siste aara har dog enkelte faatt julegran fra Rana eller Vefsna, saa helt ukjent er dog ikke skikken hos noen. I min barndom for 60 aar sia hadde en bonde ei furutolle ute i marka si, Men naboen kom en juleaften og stjal den til juletre. Dette ble anmeldt, men jeg tror ikke at saken førte til mere enn at folk lo av det. Juletreet stod formondtleg for "tyven" som noe som kunne skape en virkelig jul for ham.

J.K.

3911

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emne nr.18.

Juletre og julehalm.

- 1) Er juletreet alminnelig i Deres bygd ?
- x 2) Husker en når en brukte det for første gang ? *Siden første jule 1810*
- 3) Hadde en juletrær på fester eller i kirken, før en hadde det i hjemmet ? På hva slag fester (skole, foreninger) ?
- x 4) Hvis en ikke har eller hadde et juletre, bruker en å pynte ut stuen med grønne kvister (furu, gran, eiker e.a.), halmkroner, papirpynt ? Hvor i stuen plasserer en pynten (over døren, på lysestaker, lamper) ? *Nær på golvet - kjøkkenet*
- x 5) Pynter en ut stuen på den sistnevnte måte, hvis en har et juletre ?
- 6) Hvor stort pleier juletreet å være ?
- 7) Hvordan a) er det pyntet, b) er det lys på ? *Skarvinkje linn det med tår*
- x 8) Hvem pynter det, voksne, barn ? *voksne*
- 9) Står det på et bord eller på et annet sted, fritt på golvet ? *Sitt på et i gangen.*
- x 10) Når tender en lysene på det, om juleaften, bare en gang eller flere ganger på bestemte aftener, nyttårsaftnen, trekongersaftnen ?
- x 11) Går en rundt treet og synger salmer eller andre sanger og hvilke ?
- x 12) Hvor lenge blir juletreet stående ?
- x 13) Får barna lov å høste det og på hvilken dag ? Sier en å høste, plyndre juletreet eller har en andre uttrykk ?
- 14) Hva slag tre nytter en som juletre ?
- 15) Hvordan lager en et "juletre" når en ikke har adgang til gran eller andre passende tresorter, av trepinner, ståltråd ? Hadde en særskilte navn på en slik erstatning ?
- x 16) Satte en opp et tre utenfor huset om julkvelden og hvor ? Hadde en juleneket på dette treet ?
- x 1) Husker en at en hadde halm på golvet om juleaftenen ?
  - 2) Var halmen buntet i vondler som blir brukt til dette ?
  - 3) Hvordan la man halmen utover golvet ?
  - 4) Skulle en sove i halmen på golvet julenatten eller flere netter og hvorfor ? Fortell alt en husker om julehalmen.